

## Teorijska legitimnost muzeologije

U povodu teme  
Muzeologija-znanost,  
ili pomoćna disciplina

Dragan Bulatović

Filozofski fakultet,  
Beograd

Primljeno: 30. 4. 1986.

Naslovljena dilema, nema sumnje, priziva sliku aktuelne situacije u muzeologiji. Takođe je nesumnjivo da prepoznavanje ove dileme u novijoj muzeološkoj literaturi neminovno izaziva vraćanje na probleme opšte, ne samo naučne nego pre svega filozofske teoretičnosti onoga što omeđava termin **muzeologija** u sadašnjem značenju.

Osim prostog prvenstva, u upravo izrečenom poretku problema može se iščitati i namera da se istakne suštinska razlika između identifikacije naučnih kvalifikativa muzeologije i problema njene opšte teorijske legitimnosti. U metodološkom pogledu, ovo razlikovanje upućuje na opredeljenje između deskripcije, prirodne prvog vrsti problema, i apstrakcije, imanentne prirodni drugog problema. Metodološko opredeljenje ima smisla samo zbog daljeg objašnjenja problema i uočavanja razlika među njima.

Moguća dovoljnost deskriptorskog pristupa u prvom slučaju odgovarala bi otkriću takozvanog »redovnog stanja« u nauci i prepoznavanju one naučne prakse koja se odvija strogo po jednom stabilnom i dugovekom modelu.<sup>1</sup>

Aktuelnom stanju muzeologije, čini se, apsolutno odgovaraju kvalifikativi stalnosti, ili upornosti jednog modela. Nismo sigurni da je to tako pre svega zbog dalekosežnosti i širokog važenja naučne teorije — modela, na kome počiva muzeologija. Istrajnost ovog stanja ostvaruje se pre jednim teorijski neutralnim i vrlo diskretnim udovoljavanjem nekim najopštijim naučnim zahtevima.

Najpre je to potvrda muzeologije kao društveno korisnog istraživanja koje se bavi onom osobenom, istorijski istrajnom sabiračkom delatnošću. U toj, nepobitno (istorij-

ski) stalnoj ljudskoj praksi (što je drugi bitan uslov za naučnu legitimnost) prepoznavanja, odabira, očuvanja i upotrebe »svedočanstva ljudskog postojanja«, muzeologija i nalazi svoj predmet, okvir i izvor istraživanja. Tražeći odgovor na pitanje kako se baviti tom praksom, muzeologija se već mučila sa problemom sistematičnog i pouzdanog objašnjenja. Ovo pitanje je sa dvostrukom implikacijom, teorijskom i metodološkom.

Ako je u nesumnjivosti navedene prakse društveno opravdano tražiti predmet muzeologije, pitanje je može li se intencija jedne **-logije** ograničiti na funkcije jedne socijalne institucije (muzeja)? I, kao posledica odricanja ove mogućnosti na gnoseološkom nivou sledi pitanje o metodološkoj dovoljnosti interdisciplinarnog nadopunjavanja deskripcije (dokumentacijske i komunikacijske uloge muzeja).

Deskriptorska dovoljnost se, očigledno, odnosi na naučnu nespecificovanost muzeologije i njenu predmetnu neartikulisanost. Evo kako:

U »nepobitnoj praksi« opisâ »svedočanstva ljudskog postojanja«, koji se prinose (kao dokumentacija) interesu tzv. fundamentalnih nauka, tradicionalna muzeologija se, takođe, muči i sa specifikovanjem instrumentarija pomoćne discipline. Zaklanjajući se iza »originalnosti« i »autentičnosti« — da parafraziramo W. Gluzinskiog,<sup>2</sup> — tradicionalna muzeologija, zapravo, zameće fenomenološki fundiranu intenciju nauke, te time i mogućnost prepoznavanja bilo kakve temeljne razlike u odnosu na druge naučne prakse (čime se naglašava njena suvišnost).

U istoj zametnosti vidimo i razloge ograničenih rezultata savremene preformulacije muzeologije u tzv. informatijsku nauku. Metodološki određena (podstaknuta i uslovljena) informatologijom, u sistemu tzv. prelaznih nauka, muzeologija jasno dokazuje svoju instrumentalnu svrhovitost, ali isto tako i intencionalnu ravnodušnost.

»Nepobitna praksa« očigledno nije i nepobitni predmet muzeologije. Zametnost tradicionalne muzeolo-

gije lako prepoznajemo u predmetnom ograničenju na muzej (shvaćen instrumentalno i referencijalno), a zavodljivost savremene muzeologije u teoretskom hipostaziranju i disciplinarnom dislociranju. Naime, u ovovremenim radovima (veoma zainteresovanih muzeologa), muzeologija je izvučena iz pragmatičkog depoa (pomoćnika) i uključena u opštenaučna i teorijska razmatranja. Odatle se, sa druge strane, smanjio diktat i isključivost pomoćnog istorijskog instrumentarija i, shodno rasvetljenim intencijama muzeologije, počeo usvajati i prilagođavati širok naučni instrumentarij (logike, antropologije, psihologije, informatologije, pored već korišćenih istorijskih i socioloških metoda).

Nije, dakle, problem više ni u tome da predmet muzeologije determiniše intencija saznanja vrednosti odnosa čoveka i stvarnosti. Problem je u tome da se gnoseološka intencija artikuliše, da se u toj artikulaciji tzv. nepobitna (i neizbežna) praksa fundamentalnom intencijom usmeri, a da se pri tom očuva razložnost, svrhovitost i posebnost (muezo)logije.

Artikulišući osnovnu gnoseološku intenciju na prepoznavanje, očuvanje i korišćenje vrednosti odnosa čovek — stvarnost (sistemizovanih u odgovarajuće teorijske celine kod Z. Stránskog),<sup>3</sup> učinjeno je prvo, razjašnjavajuće, raščlanjivanje. Sledeća artikulacija odnosi se već sasvim konkretno na neposrednu (operacionalnu) praksu, odnosno na rad sa predmetima u kojima se prepoznaje (zabeležena) vrednost odnosa čoveka — stvarnost.

U dosta grubom svodenju mogli bi reći da je prva artikulacija semantička, a druga sintaksička. Ova (iznuđena) analogija sa semiotičkim modelima treba da pomogne uoštavanju slike prostora u kome bi se pravdala posebnost i potrebnost muzeologije. Taj prostor je, upravo, ekran međudejstva i preobražavanja elemenata složenog sistema koji čine muzejski, muzeološki i ukupni realitet (tzv. totalitet). Naravno, sistemska složenost na koju mislimo može se ostvariti tek ako se napusti prosto

okupljanje navedenih realiteta oko »adoriranja« autentičnosti muzejskog objekta i umesto linearne korelativnosti ustanovi njihova dinamička struktuiranost. Pretpostavljamo pri tom da su činjenice muzejskog realiteta sistematizovane oko (funkcija odabiranja, čuvanja i komuniciranja) **muzealije**, muzeološkog oko (prepoznavanja, očuvanja i korišćenja) **muzealnosti**,<sup>4</sup> a ukupnog oko tumačenja (totaliteta) fenomena. Pretpostavka je, takođe, da se u ovom sistemu relevantne činjenice jednog, drugog i trećeg realiteta formiraju u »razlici, tzv. dugačkih semantičkih jedinica i njihove transformativne funkcije.«<sup>5</sup> Iz ovih polaznih pretpostavki izbijaju na videlo struktura (muzealija: muzealnost: (kon)tekst) koja u velikoj meri odgovara zahtevima generičkog i dinamičkog usložavanja tra realiteta, kao oblasti ispitivanja fenomena u muzeologiji.<sup>6</sup> Najpre, formulacija činjenica triju realiteta kao »dugačkih semantičkih jedinica« odgovara jednom ekspanzivnom muzeološkom modelu, danas ne bez razloga vrlo zastupljenom u teoriji, u kome svaki predmet/činjenica stvarnosti jeste (može biti muzealija) muzealnost, jer je već svojim postojanjem/prisustvom uključen u izgradnju totaliteta. Naime, ono što je semiotička i sintaksička činjenica u jednom od realiteta, ne može se i **semantički** jedinačno locirati. Činjenicu muzejskog realiteta identifikujemo kao materijalnog nosioca vrednosti muzejskog realiteta, a ovu vrednost kao jedinicu (teksta) značenja ukupnog realiteta. Relevantna (muzeološka) naučna činjenica, dakle, nalazi se u razlici tih značenski protegnutih i proširenih jedinica i njihove preobražujuće i povratne funkcionalnosti. »Dugačke semantičke jedinice« zahvataju potencijalno široke semantičke slojeve činjenica od muzejskog do ukupnog realiteta i tek njihova preobražavajuća muzeološka funkcija stvara specifičnu razliku u kojoj se identifikuje jedinica čitanja u muzeologiji. Na ovaj način formulisane činjenice javljaju se pred muzeologijom kao **tekst**, a sistem muzeološkog znanja (»teorijâ« kod Stránskog) delotvorno je posmatrati kao sistem diskursa o muzealnosti, tj. o iščitavanju totaliteta ondosa čoveka i stvarnosti sa ciljem prepoznavanja vrednosti tih odnosa (muzejski kontekst), njihovog očuvanja u posebnom sistemu

(muzeološki kontekst) i nudenja na korišćenje u totalitetu odnosa (povratni kontekst). Posebno (i potrebnost) muzeološkog sistema javlja se upravo u ovim međuodnosima/dejstvima i transformacijama koje smo šturo opisali kao semantičku, odnosno sintaksičku artikulaciju ukupnog realiteta. Zapravo, jedino dinamička struktura može da očuva aktivne odnose između probabilističkog »opipavanja« ukupnih odnosa čovek-stvarnost, semantizovanja muzealnosti i pragmatičkog imperativa.

Za sada je za opšti sistem, ipak, jedino izvesno da se operativno-instrumentalne jednobraznosti i gnoseološke inferiornosti muzeologija oslobađa napuštanjem linearnosti kao modela odnosa u poretku (i napretku) naučnog saznanja. Izvesno je i da je J. Piaget<sup>7</sup> modelom cirkularnog poretka naučnog otkrivanja otvorio prostor dinamički struktuiranim naučnim sistemima.

Ali, šta je u tom naslućivanju moguće?

#### NAPOMENE

1. Među navodnicima je sintagma koju koristi T. S. Kul'n (Struktura naučnih revolucija, Beograd, 1974)

2. W. Gluzinski: U podstaw muzeologii, Warszawa, 1980.

3. Z. Stránsky: Temelji opće muzeologije, »Muzeologija« br. 8, Zagreb, 1970, str. 37-74.

4. Pojam **muzealija**, po Stránskom (Pojam muzeologije, »Muzeologija« br. 8, str. 2-36; 35), treba da pokaže da njime označeni objekt (koji ulazi u muzejsku zbirku) »nosi vrednosti specifičnog ljudskog značenja, tj. obeležje **muzealnosti**.« Stránsky uvodi ovaj pojam kao temeljno objašnjenje u muzeologiji.

5. J. Derrida: L'écriture et la différence, ed. Seuil, Paris, 1967.

6. Upadljiva je sličnost kod W. Gluzinskiog (n. d.) sa Derridainim, odnosno Scheferovim (**Scénographie d'une tableau**, ed. Seuil, Paris, 1969) modelom istraživanja bez obzira što se direktno ne poziva na njih kada izdvaja jedinični strukturni pojam **sens muzeaniczy (muzeodomen)**.

Naime, analogno Scheferovoj »jedinici čitanja u izgradnji teksta, **leksemi**«, **muzeosema** bi sa dosta opravdanja mogla da vrši istu dinamičku i generičku funkciju u muzeološkom sistemu. No, kako su već formirana dva termina u približnom značenju: muzealnost (Stránsky) i muzeodomen (Gluzinski), nije neophodno uvoditi i treći, tim više što ćemo se baviti samo objašnjenjem njihovih funkcija.

7. Ž. Pijaže: **Epistemologija nauka o čoveku**, Beograd, 1979.

## Škripajući parket Izveštaj o posjeti nekoliko muzeja u Zagrebu, Jugoslavija\*

Peter van Mensch

The Reinwardt Academy,  
Leiden

Primljeno: 21. 7. 1986.

Zagreb je glavni grad Socijalističke Republike Hrvatske, te s više od 800.000 stanovnika — odmah iza Beograda — drugi grad po veličini u SFRJ.

Zagreb je nastao od dviju naseobina smještenih na dva nasuprotna brijega, u podnožju planine Medvednice. Na istočnom brijegu razvila se utvrđena naseobina Kaptol oko biskupskog sjedišta. Na zapadnom brijegu razvila se utvrđena naseobina, Gradec gdje su ponajprije stanovali obrtnici. Nakon mnogih međusobnih borbi obje su se naseobine konačno »fuzionirale« 1850 g. u današnji grad Zagreb. Potom se grad znatno proširivao, poglavito južno od oba brijega.

Zanimljivo je pogledati kako je različita povijest ta dva dijela grada dovela do potpuno druge slike grada. Gradec (također nazvan Gornji grad) u strukturi je ostao prilično sačuvan barokni grad. Današnje građevine datiraju većinom s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Do 19. st. bio je ekonomski centar grada. Kad su se poslovne djelatnosti premjestile u Donji grad, izgubio je Gradec svoju dinamiku.

Tako je ostao sačuvan stari izgled grada. Brzim se tempom na Gornjem gradu radi na očuvanju muzejskih vrijednosti. Mnoge su zgrade zaštićeni spomenici, koji su većinom u upotrebi kao muzejski ili izložbeni prostori, ili su reprezentativne namjene. Pojavljuju se uredi za informacije i mali dućani, specijalno za turiste.

Za jedan dio mladih Zagrepčana taj proces znači odumiranje svakog života. Grupa mladih umjetnika izradila je stoga plan da se za ljetne sezone na ulicama u središtu grada priređuju najraznovrsnije umjetničke manifestacije kao predstave na otvorenom, odnosno

\* Prijevod s holandskog jezika iz biltena Reinwardt Academie »Vlugschrift«, Jaargang 85/86, extra — numer, Leiden, str. 36-40.